

Ils fritgs da la scola bilingua

In cudesch nov davart ina regiun da cunfin

DA GUIIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La dumonda da la bilinguitad en scola vegn adina pli actuala era en il Grischun, saja quai tras experiments sco quel da Samedan, tras la proposta da stgaffir talas classas a Cuira, ubain tras l'introducziun futura da la maturitad bilingua.** En l'Europa ed en l'America vegnan edids adina puspè resultats da retschertgas che cumpareglian uffants u giuvenils da scolas cun dus linguatgs cun tals da scolas monolinguas areguard las prestaziuns. L'onn passà per exempel è cumpari a Berna in rapport davart ils resultats cuntanschids en differentas scolas dal sulet stadi federal austriac cun trais linguatgs¹⁾.

Ier en l'Ungaria, oz en l'Austria

Il Burgenland sco stadi datti pir dapi il 1926. Ses intschess furmava part da l'Ungaria fin dal 1920, cun in'aristocrazia ungaraisa ed ina populaziun cunzunt croata e tudestga. En il 1529 e 1532 han ils Tircs conquistà in grond tec da la Croazia; perquai èn blers Croats vegnids a star en quai che furma oz il Burgenland. Suenter l'accumodament dal 1867 tranter l'Austria e l'Ungaria ha questa davosa promovì l'instrucziun en ses linguatg da maiortad; era ils scolars primars da linguatg croat u tudestg han pia stuì emprender ungarais. La populaziun sa drizzava dentant vers Vienna; suenter l'emprima guerra mundiala ha la giaschà l'annexiun a l'Austria, la quala

ha acquistà ina strivla tranter il Danubi e la Slovenia; lez intschess ha lura furmà il Burgenland.

Dal 1945 enfin il 1955 è'l vegnì occupà da l'armada sovietica. Il communissem n'è pia mai stà popular en quel pajais, tant pli che l'Ungaria limitrofa e la Jugoslavia, cun la Croazia e la Slovenia, han survegnì regenzas comunistas. Da lezza aversiun han suferì deplorablmain er ils dus linguatgs da las minoritads en il Burgenland, il croat e l'ungarais. L'Austria democratica als ha bain introducids puspè en scola suenter il 1945, ma blers geniturs als vessan pli gugent emblidads; quai ha franà il svilup da l'instrucziun croata ed ungaraisa en scola. Lez patratgar ha sa vieut plaun a plaun en ils onns ogtanta, en connex cun ina tscherta liberalisaziun en la Jugoslavia e cunzunt en l'Ungaria, alura pir endretg en ils onns novanta, suenter la fin senza gloria dal communissem en l'Europa. Ussa chapesch'ins la gronda valur da la bilinguitad per tuts 270 000 abitants dal Burgenland, dals quals 7,2% discurren croat e 2,5% ungarais.

La scola bilingua sviluppa il spiert

Il cudesch che jau preschent a tgi che legia LQ, ina dissertaziun da l'universitad da Klagenfurt en la Carinzia, è vegnì pinà en ils onns 1989–1990, pia gist en lez temp da transiziun, e publicità cun in subsidi da l'Uffizi provincial dal Tirol dal sid per la bilinguitad. L'autur ha legì in mantun lavurs

davart lez tema, cunzunt en connex cun la scola; quels cudeschs ed artitgels èn enumerads detagliadamain en la bibliografia (pp. 197–206). Plinavant ha'l visità bleras scolas dal Burgenland, na betg be primaras, mabain era scolas uscheditgas principalas che correspundan a las realas e secundaras dal Grischun. Boeckmann descriva manidlamain sias retschertgas, sco ch'i tutga en ina lavur da doctorat. Sias conclusiuns bain fundadas san ins resummar en tshintg constataziuns:

1. La scola bilingua promova l'abilitad d'analisar e la creativitad. Sco prova en ina classe preleg'ins in'istorgia en dus linguatgs, alura dumond'ins ils uffants da la representar dissegnond in maletg. Quels scolars che possedan ils dus linguatgs fan maletgs pli multifars (p. 183).
2. Las scolas primaras bilinguas dal Burgenland alfabetischan ils novizs da l'entschatta enna en dus linguatgs (tudestg e croat u tudestg ed ungarais). Quai munta ina prestaziun speciala che la magistraglia renconuscha en moda cunvegna. Ils uffants sa sentan pia provocads da sa sfadiar e s'endisan a lavurar dapli; sin ils stgalims pli auts gaudan els lura in avantatg en confrunt cun quels che n'han betg varghentà la sfida da la bilinguitad (p. 183).
3. Ils uffants bilings reusseschan meglier che quels che san be tudestg (pp. 173, 181 e 191).
4. En las scolas che tgiran ordvart la

bilinguitad vegnan avant success specials (p. 174).

5. La bilinguitad levgescha il studi d'auters linguatgs (p. 182), per exempel da l'anglais.

Era la scola media

Boeckmann (pp. 73, 85 e 91) menziuna anc dus gimnasis trilingvs novs dal Burgenland, in ch'exista pir dapi il 1992 (adressa: A-7400 Oberwart) ed in pli vegl (Pannonisches²⁾ Gymnasium, A-7350 Oberpullendorf). L'Austria dispona d'ina buna tradiziun areguard la bilinguitad gimnasiala. Dapi il 1957 dati a (A-9020) Klagenfurt, la chapitala da la Carinzia, ina scola media per giuvenils da linguatg sloven (Bundesgymnasium für Slowenen). L'onn 1977 suna viandà tras la cuntrada slovena da la Carinzia, fashond stim da las plantas principalas. Il di suenter hai jau mussà maletgs da lezzas en duas classas dal gimnasi. En omaduas han ils scolars savì las numnar per sloven e per tudestg. Questa pitschna prova conferma la valita d'ina didactica pretensiusa per la magistraglia e per ils scolars, numnadamain il diever sistematic da dus linguatgs per instruir mintga rom real u istoric. La scola grischuna pudess pia emprender da las experiencias rimnadas en l'Austria sin differents stgalims.

¹⁾ Klaus-Börge Boeckmann, *Zweisprachigkeit und Schulerfolg. Das Beispiel Burgenland*. Berna (Peter Lang) 1997.

²⁾ La Pannonia dals Romans correspundeva circa al vest da l'Ungaria ed ad ina gronda part da la Slovenia e da la Croazia.